Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Okrugli sto: Geopolitičke promjene u svijetu i Evropi i položaj Bosne i Hercegovine

Cvitković, Ivan; Pejanović, Mirko

2017

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

https://bastina.anubih.ba/items/8ca452da-ce26-4d76-a469-da5a307b3571

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

https://bastina.anubih.ba/

10.5644/PI2017.171.01

GEOPOLITIČKE PROMJENE U SVIJETU NA POČETKU XXI STOLJEĆA: KRITIČKE REFLEKSIJE

Dr. sc. Nerzuk Ćurak, redovni profesor
Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu
Skenderija 72, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
nerzuk.curak@fpn.unsa.ba

Dr. sc. Sead Turčalo, docent
Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu
Skenderija 72, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
sead.turcalo@fpn.unsa.ba

Apstrakt

Autori u radu daju kritički pregled najznačajnijih geopolitičkih promjena u suvremenom svijetu u prvih deceniju i pol XXI stoljeća, polazeći od posljedica terorističkih napada 11. septembra te se usmjeravajući na najrecentnije pojave uzrokovane snaženjem moći Rusije i njezinim zahtjevom za promjenu evropske sigurnosne i geopolitičke arhitekture ispoljene aneksijom Krima te slabljenjem EU referendumskom odlukom Velike Britanije da napusti Uniju. Propituju se i refleksije ovih događaja na budućnost transatlantskih odnosa, te pred kakvim dilemama se nalazi Bosna i Hercegovina u uvjetima fluidne geopolitike.

Ključne riječi: geopolitika, Brexit, Rusija, SAD, islam, transatlantski odnosi, Evropska unija, Jugoistočna Evropa

Uvod

Posljednju deceniju XX stoljeća obilježilo je urušavanje geopolitičkog sistema koje je ujedno trebalo označiti i krah realpolitike kao prakse i realizma kao dominantne teorijske paradigme druge polovice proteklog stoljeća i s njim povezanih koncepata klasične geopolitike.

Teorija čijim se formativnim figurama smatraju Hans Morgenthau i Kenneth Waltz,[1] koji su u svojim ključnim djelima *Politics Among Nations:*

[1] Mada se ova dva teoretičara smatraju najznačajnijim figurama realističke teorije međunarodnih odnosa, potrebno je napomenuti da su značajan doprinos u oblikovanju ove teorije i njezinih različitih tokova dali i Edward Hallet Carr, Hans Herz, Reinhold Niebuhr, George Kennan, Georg Schwarzenberger, Walter Lippman, Nicholas Spykman, Robert Strausz-Hu-

The Struggle for Power and Peace i *Theory of International Politics* predstavili međunarodne odnose kao *svijet po sebi* utemeljen na principima anarhije, sile i moći, sučelila se početkom 1990-ih s nemogućnošću da objasni relativno nenasilan kraj hladnoratovskog svjetskog poretka. Taj neuspjeh realizma označen je zenitom realpolitičke paradigme i pozivom da *rekonstruirana* idealistička paradigma zauzme ključnu poziciju u teorijskom formatiranju novog svjetskog poretka (Kegley, 1993).

Međutim, realisti nisu čekali da neoidealizam preuzme potpunu inicijativu, već je prvi pokušaj rekonstruiranja realpolitičke paradigme i klasičnih geopolitičkih koncepcija u kojima se geopolitika razumijeva kao „naročit oblik politike moći" (Menzel, 2001) unutar dihotomiziranog svijeta, u kojem se sukobljava Zapad s Ostalim (*The West vs. the Rest*), poduzeo Samuel P. Huntington u svom znamenitom eseju o sukobu civilizacija iz 1993. godine, nakon kojeg je uslijedila i istoimena knjiga. Huntington je, kao što ističe Stefano Guzzini, pokušao da u ideološku argumentaciju konstruiranu tokom hladnog rata uklopi novog neprijatelja, u ovom slučaju prevashodno islamski i konfučijanski civilizacijski blok (Guzzini, 1998; Huntington, 1993; Huntington, 1997).

Huntingtonova teza o sukobu civilizacija bila je ujedno i direktan odgovor Francisu Fukuyami na njegovu tvrdnju da je svijet nakon raspada hladnoratovskog poretka došao do *kraja povijesti* (Fukuyama, 1989; Fukuyama, [1992] 1994) i da ulazimo u postideološko i postgeopolitičko doba međunarodne politike. Huntingtonov odgovor *neoidealistima* podržali su i drugi predstavnici političkog realizma tvrdeći da svijet i dalje ostaje u anarhičnom poretku, apoteozirajući pritom nacionalni interes i borbu za preživljavanje kao ključne sadržaje međudržavne politike (Mearsheimer, 1992).

Pred izazovom se pored realističke teorije međunarodnih odnosa našla i na njezinim osnovama definirana klasična geopolitika. Suočena s procesima globalizacije i rekonceptualizacije odnosa između moći, prostora i politike koji su zahtijevali napuštanje geografije i ostvarenje deteritorijaliziranog svijeta „čistog kretanja" (Defarges, 2006), klasična geopolitika je trebala argumentirati svoju svrhovitost i dati odgovor na pitanje koje su postavili kritički teoretičari – *da li je geopolitika mrtva* (Dalby i O'Tuathail, 1998). Reakcija je stigla od Zbigniewa Brzezinskog, koji je, koristeći se vrlo konvencionalnom geopolitičkom argumentacijom, odgovorio u svojoj knjizi *Velika šahovska tabla* ([1997] 2001) rehabilitirajući imperijalističku teoriju heartlanda (srca

pe, Raymond Aron, Arnold Wolfers, Henry Kissinger, Stanley Hoffmann, Kenneth Thompson, Morton Kaplan, Robert Gilpin, Stephen D. Krasner, Joseph M. Grieco, David Lake, John J. Mearsheimer, Stephen Walt, Charles Krauthammer, Samuel Huntington, Christian Hacke, Gottfried Karl Kindermann... i mnogi drugi o čijim promatranjima međunarodnih odnosa ćemo diskutirati u našem radu.

zemlje) s početka XX stoljeća, britanskog geopolitičara Halforda Mackindera, i definirajući na realpolitičkoj paradigmi utemeljen geopolitički plan američke kontrole Euroazije.

Paralelno s obnovom elemenata prve velike debate u međunarodnim odnosima[2] na relaciji idealizam i realizam, pred pozitivističke teorijske paradigme, u koje ubrajamo i realizam, postavlja se postpozitivistički izazov u formi različitih *postmodernih, poststrukturalističkih, kritičkih, feminističkih i konstruktivističkih* pristupa (Menzel, 2001), pri čemu konstruktivizam u vodećim žurnalima o međunarodnim odnosima figurira kao najizgledniji kontrahent racionalizmu[3] u novoj velikoj debati (Barnett, 2006).

Suština konstruktivističkog izazova racionalizmu, a prije svega realizmu, leži u tvrdnji da su međunarodni odnosi produkt ideja i interpretacija različitih aktera, te da naše znanje o svijetu nije samo znanje o činjenicama, nego i znanje o normama i predstavama drugih aktera, ali i nas samih. Prema tome, svijet ne egzistira samo u materijalnoj realnosti, nego i u socijalnoj konstrukciji. Ovo, naravno, ne znači da konstruktivizam zapostavlja realnost,[4] već da ovaj pristup tvrdi da se međunarodni odnosi umnogome baziraju na socijalno konstruiranim idejama i interpretacijama.

Upravo u tradiciji ovog refleksivnog pristupa međunarodnim odnosima leži i kritička geopolitika posredstvom koje ćemo u našem radu analizirati i dekonstruirati realističku teoriju međunarodnih odnosa i njezine različite pravce.

Termin *kritička geopolitika* skovao je Simon Dalby (Kuus, 2010)[5] u svojoj knjizi *Creating the Second Cold War: The Discourse of Politics* (1990), a

---

[2] U okviru teorije međunarodnih odnosa možemo govoriti o četiri velike debate izazvane ideološkim i metodološkim kontroverzama. Prva velika debata odvijala se tokom četrdesetih i u ranim pedesetim godinama između idealista i realista u međunarodnim odnosima. Pobjedu je odnijela realistička teorija. Druga velika debata vođena je šezdesetih godina između metodoloških tradicionalista realističke provenijencije i *scijentista* različitih teorijskih pravaca, pri čemu je prevagu odnio *scijentizam* mada nije potisnuo shvaćanja niti umanjio utjecaj klasičnog realizma u međunarodnoj politici. Sredinom sedamdesetih pa sve do kraja osamdesetih godina vođena je treća velika debata između *neo* pravaca različitih teorija međunarodnih odnosa (*neorealizam, neoliberalizam, neoinstitucionalizam...*), pri čemu je neorealizam ostao ključna teorija mada se sve debatirajuće teorije u tom periodu u svojoj srži mogu okarakterizirati kao teorije racionalnog izbora (*rational choice theory*). U četvrtoj debati, koja još nije okončana, poststrukturalističke/postmoderne teorije dovode u pitanje temeljne ideje i stavove velikih teorija međunarodnih odnosa (Menzel, 2001).

[3] Realističku, liberalnu, institucionalnu i druge pozitivističke paradigme međunarodnih odnosa moguće je supsumirati pod nazivom teorije racionalnog izbora (Menzel, 2001).

[4] Materijalnu realnost za konstruktiviste predstavljaju biološke funkcije i potrebe, fizički zakoni, te resursi i proizvodne snage (vidi Krell, 2004: 348-349).

[5] Kuus, Merje. „Critical Geopolitics". *The International Studies Encyclopedia*. Denemark, Robert A. Blackwell Publishing, 2010. Blackwell Reference Online. <http://www.isacompendium.com/

definirajući tekst ove perspektive unutar *političke geografije i međunarodnih odnosa* objavili su 1992. godine Gearoid O'Tuathail i John Agnew u *Political Geography Quarterlyju* pod naslovom „Geopolitika i diskurs. Praktično geopolitičko shvaćanje u američkoj vanjskoj politici" (O'Tuathail et al., 2007: 19; O'Tuathail et al., 2007: 111).[6]

Geopolitika ima svoju praktičnu dimenziju, složit će se O'Tuathail i Agnew s klasičnim geopolitičarima, ali je ona prije svega diskurs. Eksplicitno korištenje sile i moći za postizanje državnih ciljeva jeste geopolitička praksa

> ... ali isključivo kroz diskurs, koji razvijanje mornarice ili invaziju na drugu zemlju čini smislenim i opravdanim. Vođe djeluju kroz diskurs, mobilizacijom određenih jednostavnih geografskih shvaćanja, kroz koje su vanjskopolitičke akcije jasne i serijsko geografski nametnuto shvaćanje ratove čini svrhovitima (O'Tuathail i Agnew, 1992 u: O'Tuathail, 2007: 111).

Kritička geopolitika polazi od konstruktivističke slike svijeta prema kojoj su geopolitičke 'realnosti' „jezičke, odnosno kartografske konstrukcije koje upošljavaju kulturne mitove i druge diskurse i na taj način se međusobno reproduciraju" stvarajući takozvane „*self-fulfilling prophecies*, tj. u geopolitičkim diskursima predstavljene slike svijeta i odnose moći [koji] bivaju samoproizvedeni" (Reuber, 2002: 5 prema Wolkersdorfer, 2005: 3).

Suštinski, kritička geopolitika nije nova geopolitička teorija, već analitički pravac koji klasičnoj geopolitici ne pristupa kao neutralnom promišljanju odnosa između prostora i politike, već je prepoznaje kao „duboko ideologiziranu i politiziranu formu analize" (Kuus, 2010) te pokušava da dekonstruira njezine ideološke sadržaje i politizirane diskurse.

U nastavku ovoga teksta ćemo iz perspektive kritičke geopolitike analizirati sadržaje ključnih geopolitičkih promjena u ovom stoljeću, s posebnim fokusom na recentne događaje na evropskom kontinentu.

Geopolitiziranje islama nakon 11. septembra 2001.

Diskurzivni okvir unutar klasičnog geopolitičkog mišljenja u Sjedinjenim Američkim Državama koji je presudno utjecao na oblikovanje imaginacije o islamu poslije terorističkih napada na Sjedinjene Američke Države 11. sep-

subscriber/tocnode?id=g9781444336597_chunk_g97814443365975_ss1-28> (3. mart 2017)

[6] Simon Dalby će u tekstu „Imperialism, Domination. Culture: The Continued Relevance of Critical Geopolitics" (2008) ustvrditi da je znanstveni članak Gearoida O'Tuathaila iz 1986. godine „o jeziku i prirodi Nove geopolitike" (Dalby, 2008: 414) zapravo „prvi eksplicitni pokušaj da se uspostavi znanstvena agenda koja će kasnije postati poznata kao kritička geopolitika" (Dalby, 2008: 414) pozicionirajući na taj način O'Tuathaila kao rodonačelnika nove geopolitičke perspektive.

tembra 2001. godine bio je model sukoba civilizacija. Prema tom modelu, koji je popularizirao američki politolog Samuel Huntington u članku „The Clash of Civilizations?“ objavljenom 1993. godine u *Foreign Affairsu* i knjizi *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (1997) ključna karakteristika posthladnoratovskih konflikata jeste njihovo vođenje duž civilizacijskih granica, pri čemu se islamska civilizacija izdvaja kao ona koja će biti snažno suprotstavljena Zapadu (1993: 31). Huntingtonov model sukoba civilizacija bio je praktično nastavak debate koju je 1990. godine počeo britansko-američki orijentalista Bernard Lewis tekstom „The Roots of Muslim Rage“ (1990: 60) najavljujući „sukob civilizacija – možda iracionalnu ali sigurno historijsku reakciju drevnog rivala našeg judeo-kršćanskog nasljeđa, naše sekularne sadašnjosti”, koji je u njegovom uvidu oličen u islamskoj civilizaciji.

Huntingtonova teza o sukobu civilizacija bila je sastavni dio debate koja se odvijala nakon okončanja hladnog rata o prirodi globalne politike nakon okončanja ideološkog sukoba između Istoka i Zapada, i kojom se detektiraju novi neprijatelji Sjedinjenih Američkih Država nakon propasti Sovjetskog saveza. Istovremeno, Francis Fukuyama ([1989] 1990 [1993] 1994) nudio je sliku svijeta u kojem je povijest okončana apsolutnom pobjedom liberalne demokracije reflektirane u američkom poimanju države, te da se nedemokratski svijet treba prilagoditi tom liberalnodemokratskom idealu Zapada[7] (Fukuyama, 1990: 171-189).

Huntingtonova teza pak pitanje okončanja hladnog rata gleda iz druge perspektive. Pitanje koje se postavlja jeste koji sukob slijedi nakon okončanja ideološkog trvenja Istoka i Zapada. Kao odgovor američki politolog nudi rastući značaj civilizacijskih identiteta koji „oblikuju modele kohezije, dezintegracije i sukoba u posthladnoratovskom svijetu“ (Huntington, [1997] 2000: 20), pa će se shodno tome i konflikti odvijati na civilizacijskim razdjelnicama.

Kompletan Huntingtonov model zasniva se na nekoliko pretpostavki. Prva pretpostavka polazi od toga da su razlike između civilizacija osnova svih razlika a da povećana interakcija između pripadnika različitih civilizacija dovodi do jačanja svijesti o civilizacijskoj pripadnosti i razlikama umjesto da ih dekonstruira. Nadalje, tvrdi Huntington, ekonomska globalizacija dovodi

[7] Trijumf liberalne paradigme u političkom, ekonomskom i kulturnom smislu u ravni geopolitike dovodi do okončanja globalne bipolarne strukture i konstrukcije multilateralnog svijeta s američkim liderstvom kao posthegemonijalnom hegemonijom koja se unutar promijenjenih geopolitičkih okolnosti nakon 11. septembra vraća na hegemonijski unipolarizam (Bushova administracija), selektivni multilateralizam (Obamino predsjednikovanje) i višehegemonijski anarhični multipolarizam (Trumpova recentna vanjskopolitička doktrina), koji je upravo na sceni. Najmanje dva toka destruirala su posthegemonijalni karakter američkog imperija i najavila novo doba stare geopolitike.

do slabljenja države kao referentnog objekta identiteta, a na njezino mjesto stupa religija. Pored toga, okončanje hladnog rata nije samo pobjeda zapadnih liberalnodemokratskih vrijednosti, već je zapadna civilizacija dosegla vrhunac moći, dok se druge civilizacije vraćaju svojim korijenima, koji su, poput slučaja islamske civilizacije, duboko antizapadni. Islamska civilizacija će samostalno ili u suradnji s konfučijanskom biti ključni kontrahent Zapadu, smatra Huntington (vidi Mamadouh, 2003: 193; Huntington, 1993; Huntington, [1997] 2000: 20-21).

Mamadouh ističe da je sukob civilizacija skript koji je produkt formalne geopolitike koja treba poslužiti praktičnoj geopolitici oblikujući „geopolitičke prakse kreatora vanjske politike Sjedinjenih Država", te istovremeno ima snažne refleksije na popularnu geopolitiku, gdje se, kao što ćemo vidjeti u dijelu o islamu u popularnoj američkoj geopolitici, naširoko koristi kako bi se objasnili konflikti „između protagonista iz zapadnog svijeta i aktera s muslimanskom pozadinom" (Mamadouh, 2003: 194).

Radi se zapravo o klasičnoj geopolitičkoj imaginaciji koja koristeći auru znanstvenosti esencijalizira neprijatelja, Drugog, odnosno u ovom slučaju Islam, uvjeravajući ciljanu publiku da živi u opasnom svijetu kulturološki zasnovane mržnje u kojem prezanje od vojnog djelovanja pokazuje slabost nacije i lidera i prijeti uništavanju zapadne civilizacije.

Ubrzo nakon napada 11. septembra 2001. godine ključni ljudi oko Georgea W. Busha okupili su grupu vanjskopolitičkih eksperata na sastanak u Bijeloj kući nastojeći da ih usmjere u pravcu kreiranja ideja i strategija koje su trebale oblikovati svijet nakon terorističkih napada na Sjedinjene Države.

Prema izvještaju Boba Woodwarda, čuvenog američkog novinara, Donald Rumsfeld, državni sekretar za odbranu, Richard Perle i Paul Wolfowitz su sugerirali da Bijela kuća nema kapacitet da proizvede adekvatne ideje i strategije za krizu razmjera poput one od 11. septembra, te je bila potrebna vanjska pomoć. Za tu pomoć su angažirani novinari i znanstvenici poput Fareeda Zakarije[8], Roberta D. Kaplana, Bernarda Lewisa i Fouada Ajamija[9] te predstavnici neokonzervativnih *think-tankova*, kao što je American Enterprise Institut (vidi Sheehi, 2011; Bosman, 2006).

[8] Fareed Zakaria je novinar i znanstvenik. Predstavnik neoklasičnog realizma, čiji je mentor na Harvardu bio Samuel Huntington. Zakaria ima snažan utjecaj u američkoj javnosti kao urednik emisije GPS na CNN-u, zatim kolumnista *Washington Posta*, te karijerom urednika u *Foreign Affairs*u, *Newsweeku*, *The Economistu* i sl. Magazin *Foreign Policy* ga je 2008. godine uvrstio na svoju listu 100 najutjecajnijih intelektualaca.

[9] Fouad Ajami je nekadašnji profesor na Univerzitetu Johns Hopkins. Trenutno je viši savjetnik na Hooverovom institutu Univerziteta Stanford. Bio je savjetnik državne sekretarke Condoleezze Rice.

Nove strategije i ideje su zapravo trebale preformulirati američki geopolitički kod koristeći poznate koncepte već integrirane u prevladavajuće slike svijeta u posthladnoratovskom periodu kako bi se dobila podrška američke javnosti za praktično geopolitičko djelovanje. Formalna geopolitika je dakle trebala poslužiti praktičnoj i dati okvir popularnoj geopolitici u promociji novog geopolitičkog koda.

Lewisovi tekstovi su poslije 11. septembra 2001. godine, kako ističe Gerecht (2006, prema Sheehi, 2011: 48), bili temeljna literatura za visoke službenike administracije Bijele kuće koji su htjeli da „razumiju historijski kontekst radikalnih muslimana koji su prigrlili terorizam kao sredstvo izražavanja svoje vjere".

Zagovaranje intervencionističke politike u takozvanom islamskom svijetu Lewis objašnjava imperijalističkom argumentacijom koja se da iščitati iz njegove knjige *What went wrong?*, gdje kolonizaciju muslimanskog svijeta objašnjava demokratizacijom. Prema njegovim tvrdnjama britanska i francuska kolonizacija je bila rezultat moći koju je Zapadu davala demokracija, te da su „novi gospodari bili spremni makar da dijele ideju slobode s njihovim novim subjektima" (Lewis, 2002: 57).

Na tom tragu Lewis je elaborirao svoju doktrinu tvrdeći da je uz „malo usmjeravanja" moguće uvesti demokraciju u Irak i islamski svijet, pritom priznajući da se radi o „imperijalnoj politici" (Waldman, 2004). U zagovaranju proaktivne, militarističke i intervencionističke politike Sjedinjenih Država u islamskom svijetu Lewis nudi konstituciju (zloupotrebu) Drugog, tj. Islama kao inherentno militantnog subjekta koji ne samo nemuslimane već i muslimane asocira na *provođenje političke i vojne moći* (Lewis, [2003] 2004: 41).

Uz snažno, utemeljujuće prisustvo konstruiranih novih-starih geopolitičkih i georeligijskih narativa, Bushov pogled je nužno bio redukcionistički, nije prepoznavao globalna previranja, već ih je nastojao personalizirati i reducirati na El-Kaidu i njezinog vođu Bin Ladena. To je dovelo do toga da su Sjedinjene Države po mišljenju Brzezinskog (2004: 143-145), umjesto korištenja hegemonije i moći argumenata da bi fingirale kao lider u svjetskoj politici, nastojale da dominiraju korištenjem argumenata sile. U tu svrhu Bush je koristio princip „ko nije s nama taj je protiv nas", čime je polarizirao svijet, upotreba preemptivnog rata je njegovu politiku učinila *strateški nepredvidivom*, a uvjerenje da mu nisu potrebne stalne koalicije već one *ad hoc* bila je *politički zabrinjavajuća* poruka američkim saveznicima (Brzezinski, 2004: 145).

Rezultati takve Bushove vanjske politike u islamskom svijetu doveli su do još većeg stupnja razvoja antiameričkog raspoloženja, dok je na Zapa-

du geopolitička vizija o svijetu uređenom prema neokonzervativnom modelu američke izuzetnosti izazivala nepovjerenje.

Suočen s takvom percepcijom Sjedinjenih Država u svijetu, Bushov nasljednik u Bijeloj kući Barack Obama je težio reafirmaciji američke moći kroz liderstvo, što se ogledalo u njegovom nastojanju da 'relativizira' moć kako bi ostatku svijeta pokazao da napušta unilateralizam svog prethodnika, odnosno da, kako to kaže Joseph Nye, „Amerika ne može ići sama" (vidi Dmitrova, 2011: 3).

U kreiranju Obamine vanjskopolitičke strategije moguće je prepoznati snažan utjecaj Zbigniewa Brzezinskog, koji je već ranije, kritikujući Bushovo nerazumijevanje složene stvarnosti, sugerirao nekoliko principa praktične geopolitike u svijetu nakon 11. septembra.

> U praksi mudro vodstvo u svjetskim odnosima zahtijeva, prije svega, racionalnu i uravnoteženu politiku samozaštite, politiku sposobnu da umanji one najizglednije i najopasnije rizike za američko društvo, uz izbjegavanje poticanja paranoičnog osjećaja nacionalne nesigurnosti. Drugo, ono pretpostavlja strpljiv i postojan napor ka pacificiranju onih nestabilnijih regija svijeta koje generiraju većinu emocionalnog neprijateljstva kojim se hrani nasilje. Treće, ono zahtijeva produljeni napor na zadržavanju najvitalnijih i prijateljskih dijelova svijeta u zajedničkim okvirima kojima se mogu obuzdati i, gdje je to moguće, ukloniti vjerovatni izvori najvećih opasnosti. Četvrto, potrebno je prepoznavanje globalizacije kao nečega većeg od puke prilike za maksimiziranje trgovine i profita. Odnosno kao pojave koja ima dublje moralne dimenzije. I peto, nužno je poticati stvaranje domaće političke kulture karakterizirane aktivnom sviješću o složenim odgovornostima kojima rezultira svjetska međuovisnost (Brzezinski, 2004: 147).

Drugi važan utjecaj na Obamu odigrao je koncept meke moći Josepha Nyea, ali i globalne perspektive politike Fareeda Zakarije o svijetu gdje Sjedinjene Američke Države ostaju „nezamjenjiva nacija", ali ne tako dominantna kao u protekla dva stoljeća jer se pojavljuju novi akteri, prevashodno Kina i Indija. Taj kombinirani utjecaj Zakarije i Brzezinskog doprinijet će preusmjeravanju američke politike, odnosno rebalansiranju prema prostoru pacifičke Azije koji bi u XXI stoljeću trebao biti „stožerno područje" u kojem će se „pisati politička i ekonomska historija" (Campbell & Andrews, 2013: 2).

Ova referenca na pacifičku Aziju kao novo stožerno područje važna je i za razumijevanje Obamine politike prema islamskom svijetu. Naime, fokusiranje na Aziju i područje Pacifika ujedno je značilo da će Srednji istok biti od sekundarnog značaja za novog predsjednika, te da će njegov krajnji cilj biti da reducira američki vojni angažman u regiji, odnosno okonča ratove u islamskom svijetu koje je započeo njegov prethodnik (vidi Gerges, 2012: 96). Odluka o vojnom povlačenju iz regije zapravo je trebala da popravi rejting

Sjedinjenih Država među muslimanima, a aktivnije uključivanje u izraelsko-palestinski mirovni proces dodatno reducira antiamerikanizam u islamskom svijetu. Redefinirajući američku politiku prema tom prostoru, novi američki predsjednik je pokušao razviti neutralnu i učinkovitu strategiju koja bi pomirila tradicionalno savezništvo Sjedinjenih Država i Izraela, uz istovremeno odricanje od politike Georgea W. Busha, koji je palestinske vlasti poistovjećivao s terorističkim režimima, te ih smatrao nelegitimnim.

Na tom tragu Obama je nastojao „resetirati" odnose s muslimanskim svijetom nakon osmogodišnje politike njegovog prethodnika modelirane geopolitičkim diskursom i praksom „sukoba civilizacija".

U konačnici, opća ocjena je da je Obama napravio promjenu kursa prema islamskom svijetu izvodeći američku praktičnu geopolitiku prema islamu iz sfere diskursa o „sukobu civilizacija" i dihotomije prijatelj – neprijatelj koja je dominirala u vrijeme administracije Georgea W. Busha. S druge strane, nekoliko vanjskih i unutrašnjih faktora doprinijelo je neuspjehu Obamine administracije da dostigne ciljeve koji su u njegovim govorima, naročito onom iz Kaira, bili postavljeni vrlo visoko.

Kao prva prepreka pojavila se globalna ekonomska kriza, koja će u početnom periodu obilježiti politiku administracije i spriječiti je da se fokusira na resetiranje odnosa ne samo prema islamskom svijetu već i prema Rusiji. Drugi faktor je „arapsko proljeće", čiji su efekti utjecali na promjenu geopolitičke arhitekture Srednjeg istoka, posebno u pogledu Egipta, te čak doprinijeli i poboljšanju odnosa Fataha i Hamasa, koji su tadašnju kratkoročnu promjenu u Egiptu doživjeli kao mogućnost da okončaju savezništvo u trouglu SAD – Egipat – Izrael koje u uvidima Palestinaca predstavlja jedan od ključnih faktora koji onemogućuje afirmaciju njihove državnosti.

Nadalje, tu su već opisane preferencije unutrašnjopolitičkih aktera, prije svega proizraelskog lobija, koji je natjerao Obamu da redefinira svoje početne stavove prema ishodu izraelsko-palestinskog mirovnog procesa i konceptu palestinske države. Taj snažan utjecaj unutrašnjih lobista svakako je moguć i uslijed neinformiranosti i nezainteresiranosti američke javnosti za vanjsku politiku, što omogućuje da mediji poput Fox Newsa s naglašenom islamofobičnošću oblikuju geopolitičku svijest Amerikanaca o prostoru Bliskog istoka. Ne treba zanemariti ni izražene ideološke razlike između demokrata i republikanaca, posebno radikalnog republikanskog krila Tea Party pokreta, koji stereotipiziraju islamski svijet, a na unutarnjem planu predstavljaju snažnu opoziciju vanjskopolitičkom opredjeljenju Obamine administracije.

Diskurs nove američke administracije, izabrane samo nekoliko sedmica prije održavanja ovog okruglog stola, na kojem su prezentirane neke od teza

ovoga teksta, strukturiran je na način koji snažno naglašava osnovne postulate promatranja svjetske politike kroz naočale „sukoba civilizacija“. Ovo posebno u uvjetima kada je svijet suočen s morbidnom popularnom geopolitikom i terorističkom praksom takozvane Islamske države, koja u takvoj dihotomizirajućoj retorici nalazi snažan instrument za regrutaciju u svoje redove.[10]

Evropa: između moderne i postmoderne geopolitike

Evropa, koja je tokom hladnog rata bila središnja tačka glavnog svjetskog ideološkog sukoba, čije su se vruće refleksije ispoljavale na prostoru takozvanog Trećeg svijeta, u XXI stoljeću ponovno se vratila u centar geopolitičkih zbivanja. Takvo nešto nije iznenađujuće s obzirom na to da je Evropa rodno mjesto geopolitike, njezinih uspona i padova. Uprkos toj činjenici, kontinent je u protekle dvije decenije živio u samoobmani o prevazilaženju moderne i ulasku u postmodernu geopolitiku. Dok je moderna geopolitika „povezana s klasičnim sistemom država, suverenitetom, nacionalnom državom i realpolitikom“, dotle je postmoderna oslonjena na supranacionalne institucije, deteritorijalizaciju i etičku vanjsku politiku (Klinke, 2012: 936).

Problem ove samoobmane leži u teškoći da odredimo o čemu govorimo kada govorimo o Evropi. Zasigurno ne možemo govoriti o Evropi kao strateškom ili političkom akteru a da je ne ograničimo na EU. Tu već dolazimo do sljedećeg izazova: da li prihvaćanje da EU predstavlja Evropu, a radi se o poistovjećivanju koje je često u diskursu ne samo unutarnjih eurounijskih aktera nego i vanjskih, već ukazuje na činjenicu da je Evropa geopolitički podijeljena.

Naime, EU po svojim normativnim sadržajima predstavlja postmodernog geopolitičkog aktera, dok je ostatak kontinenta, izuzimajući države s tradicijom neutralnosti, ovaploćenje moderne geopolitike (Klinke, 2012).

To je pokazao i povratak Rusije na evropsku šahovsku tablu (Grygel, 2015: 513-514) koja je svojom odlukom da anektira Krim i praktički transformirala Ukrajinu u još jedno područje zamrznutog sukoba u postsovjetskom prostoru, zanemarila odredbe Helsinškog završnog dokumenta iz 1975. godine i Sporazuma iz Budimpešte iz 1994. godine,[11] i počela promjenu evropske sigurnosne arhitekture i geopolitičkog poretka.

---

[10] U radu se nismo bavili razmatranjem fenomena tzv. Islamske države i nasilnog radikalizma budući da je u okviru ovog okruglog stola „Geopolitičke promjene u svijetu i Evropi i položaj Bosne i Hercegovine“ poseban referat bio posvećen globalnom terorizmu.

[11] Sporazumom iz Budimpešte date su sigurnosne garancije Ukrajini i Bjelorusiji, koje su se tim ugovorom odrekle svog nuklearnog arsenala.

Istovremeno, to je označilo povratak geopolitike u njezinoj najklasičnijoj formi, kao oruđa nasilja i rata, na evropsko tlo.

Prva refleksija tih promjena je ponovna podijeljenost Evrope. Upravo je Rusija uposlila taktiku „podijeli pa vladaj" u Evropi kako bi usmjerila međunarodne odnose u pravcu ponovnog preraspoređivanja interesnih sfera i nakon skoro dvije i po decenije vratila svoju poziciju geostrateškog igrača koji svojim djelovanjem u postsovjetskom prostoru može narušavati geopolitičke i geoekonomske interese EU i SAD-a.

Ruski izazov zapravo je doveo do toga da se evropsko jedinstvo, kultivirano kroz Evropsku uniju i NATO, počelo doživljavati kao iluzija, imajući u vidu ne samo percepciju Rusije među pojedinim zemljama EU nego i različito razumijevanje normativnih sadržaja demokracije među evropskim državama, te činjenicu da geografska situiranost određuje stepen spremnosti na suočavanje sa izazovima.[12]

Evropska podjela u odnosu na rusku prijetnju je vrlo očigledna. Kombinacija ruskog iliberalnog autoritarizma s evropskom političkom slabosti, koja je posljedica, između ostalog, i previranja još od početka krize eurozone, ojačala je naročito desne populističke pokrete koji promoviraju iliberalnu demokraciju i politike suprotne temeljnim načelima EU. Rusija u tom procijepu pronalazi prostor za pojačan angažman direktno podržavajući neke radikalno lijeve i desne populističke snage u Francuskoj, Njemačkoj i Velikoj Britaniji.

Dodatni rascjep među evropskim državama postoji u odnosu prema pitanju evropske sigurnosti. Dok su zapadnoevropske države mnogo spremnije da traže nove forme diplomatskog sporazumijevanja s Rusijom, dotle su države koje su tokom hladnog rata bile dio ili su se nalazile u sferi utjecaja Sovjetskog saveza spremnije na jačanje evropske sigurnosti. Te disonance su jedan od razloga i nesuglasica oko jasnijeg određenja značenja i svrhe Sjevernoatlantskog saveza između zemalja osnivačica i novih članica s evropskog kontinenta koje insistiraju na pozicioniranju Rusije kao ključne prijetnje Savezu još od 2008. godine i rusko-gruzijskog rata. Ono čega se pribojavaju posebno baltičke države članice NATO-a i EU jeste da Rusija postaje akter u odlučivanju o evropskim pitanjima.

Podstrek toj bojaznosti dao je i Sporazum iz Minska, kada je Rusija, kako naglašava Grygel (2015: 513), privoljela Njemačku i Francusku da s njom na određen način odlučuju o sudbini treće države, tj. Ukrajine. Time je dodatno

[12] Primjer tome je odnos prema ukrajinskoj krizi nakon pojave izbjegličke krize. Naime, čim se EU našla pred unutrašnjim izazovom velikog priliva izbjeglica sa Srednjeg istoka, posebno iz Sirije, ukrajinsko pitanje, koje je dotad dominiralo sigurnosnom agendom Unije, stavljeno je na marginu.

narušila temelj djelovanja Unije s obzirom na to da nisu organi EU već dvije dominantne države unutar Unije pregovarale o sudbini Ukrajine, što je na određen način povratak diplomacije velikih sila na evropski kontinent.

U smislu rasporeda uloga u Evropi ukrajinska kriza je doprinijela jasnijem oblikovanju još jedne promjene, a to je preuzimanje geopolitičkog liderstva u Evropi od strane Njemačke. Naime, Njemačka je poslije Drugog svjetskog rata, imajući u vidu opseg zloupotrebe geopolitike od strane nacionalsocijalista tokom rata, nastojala da projekciju svoje moći limitira na geoekonomsku.

Ukrajinska kriza je katalizirala i proces ponovnog promišljanja vanjskopolitičke strategije Njemačke, te je prvi put nakon Drugog svjetskog rata preuzela vodeću ulogu u nekoj međunarodnoj sigurnosnoj krizi. Ne samo da je Njemačka imala presudnu ulogu u postizanju Sporazuma iz Minska već je bila i ključna zemlja u oblikovanju i implementaciji sankcija prema Rusiji, te preuzela ulogu koordinacije novih NATO snaga u Litvaniji, jačajući tako istočno krilo NATO-a.

Uzrok ovog njemačkog objedinjavanja geopolitičke i geoekonomske liderske pozicije u EU je činjenica da uprkos velikoj ekonomskoj međuzavisnosti Rusije i Njemačke ova potonja ima najjaču polugu utjecaja i pritiska na Rusiju. Uprkos toj novoj liderskoj poziciji, Njemačka preferira da se spram Rusije pozicionira u bilateralnom nastupu s Francuskom. Osim činjenice da na taj način izbjegava da se unilateralno angažira u osjetljivim političkim i sigurnosnim pitanjima, Njemačka smatra da se zajedničkim nastupom s Francuskom mogu lakše pridobiti druge evropske zemlje za zajednički vanjskopolitički nastup. Ta vrsta zajedništva bi mogla biti značajna ne samo u predstojećem procesu britanskog izlaska iz Unije nego i u pogledu mogućeg repozicioniranja u transatlantskim odnosima, koji bi se umnogome mogli promijeniti nakon okončanja Brexita.

Izlazak Velike Britanije iz EU posebno bi mogao usložiti transatlantske odnose s obzirom na to da otvara pitanje da li će u budućnosti biti preferirana osovina London – Washington transatlantskog saveza, dakle talasokratska dimenzija geopolitike, ili će SAD nastaviti snažiti NATO kao hibridnu, talasokratsku i telurokratsku silu, što implicira daljnju sigurnosnu podršku i kopnenoj Evropi, uz kontroliranje ruskog uklinjavanja u prostor EU. Hibridnost američke geopolitike nadaje se kao ultimativni princip povijesne egzistencije Zapada, ali to dualno načelo, balansiranje između Londona i Bruxellesa moglo bi biti fundamentalno ugroženo ako u Bruxellesu, kao eho Kisingerovih sablasti, ne bude nikog relevantnog da digne telefon.

Umjesto zaključka: Bosna i Hercegovina u promjenjivom svijetu geopolitike

U završnom dijelu ovoga teksta skicirat ćemo nekoliko dilema vezanih za geostrateške aktere koji su tradicionalno zainteresirani za regiju u kojoj se nalazi Bosna i Hercegovina. Ovdje prije svega mislimo na EU, SAD i Rusiju.

Rusija se kroz historiju na različite načine uključivala u ovdašnju geopolitiku. Međutim, njezina se geopolitička pozicija u ovom prostoru u posljednjih četvrt stoljeća znatno promijenila. Početkom 1990-ih Rusija nije imala moć oblikovanja političkih, sigurnosnih i ekonomskih tokova izvan prostora koji je nešto kasnije nazvala „bližim inozemstvom". Od početka 2000-ih, a naročito od 2014. godine dolazi do promjena u kojima Rusija pokazuje ambicije da eksploatira za svoje potrebe ne samo zamrznute konflikte u postsovjetskom prostoru nego i na području Balkana. To se zasada dešava medijskim premrežavanjem ovog područja, oponiranjem integriranju preostalih zemalja zapadnog Balkana u NATO (Crna Gora), poigravanjem s različitim političkim strujama u Srbiji i sastancima na različitim političkim nivoima s predstavnicima entiteta Republika Srpska. Zapravo svako kretanje u smjeru integracija na ovim prostorima Rusija ne doživljava kao jačanje sigurnosti i stabilnosti, već kao mogući gubitak utjecaja i dostizanje ključnog cilja, a to je podjela Evrope u nove zone utjecaja.

EU se u ovom trenutku nalazi ne samo pod impresijom Brexita već i desnog populizma, koji je upravo doveo do takve odluke građana Velike Britanije šaljući poruke o potrebi renacionaliziranja Evrope, odnosno vraćanja iz jedne postnacionalne, deteritorijalizirane Unije u klasični geopolitički okvir koegzistirajućih nacionalnih država. Ta nova kriza geopolitičkog identiteta EU, kojoj svjedočimo danas, otvara pitanje da li Unija ima snage oblikovati budućnost prostora jugoistočne Evrope. To bi naravno zahtijevalo odmicanje od čisto tehnokratskog diskursa ka supstantivnim politikama te napuštanje „strategije" čekanja da oponenti eurointegracijama, posebno oni unutarnji, počnu razumijevati blagodati institucionalnih pravila, globalne ekonomije i sl. Sve to je iluzorno očekivati u uvjetima kada praktična iskustva konkretnih reformskih zahtjeva pokazuju da imamo fiktivni konsenzus o EU, koji je u svakodnevnom govoru samo prazni retorički obrazac. Istovremeno članice i institucije Unije nastavljaju imati poteškoće da postave jasne prioritete uprkos proliferaciji raznih strategija i inicijativa u posljednje dvije decenije. Zapravo, vanjskopolitički prioriteti EU, u koje se prema nedavno prihvaćenoj Globalnoj strategiji EU svrstava i Zapadni Balkan, nisu rezultat strateškog planiranja, već reakcije na događaje. Samo u nekoliko posljednjih godina Unija se suočila s različitim krizama, na koje nije imala adekvatne i jedin-

stvene odgovore, a koje su počele da zaustavljaju eurointegracijske procese. Taj eurointegracijski proces proširenja, za koji malo članica Unije pokazuje entuzijazam, možemo uporediti s vožnjom bicikla jer se Unija dovela u stanje da ili pedala dalje ili da padne. Pritom su Brexit i desni populizam probušili prednju gumu, a diskurs novog američkog predsjednika, koji kao da uživa u mogućem scenariju fragmentacije EU, predstavlja bušenje zadnje gume (vidi Smith, 2017). Bez procesa proširenja EU gubi najvažnije sredstvo svog utjecaja u regiji, povećava utjecaj Rusije, daje dodatni zamah regresivnim snagama i ostavlja regiju u nesigurnoj sivoj zoni. U Sjedinjenim Državama, čije je Bosna i Hercegovina, uprkos svim svojim problemima, najuspješnije posthladnoratovsko vanjskopolitičko nasljeđe, imamo nepredvidljivu administraciju, prepunu kontradiktornih stavova, istovremeno i militarističku i antiintervencionističku, koja propituje vrijednost postojećih saveza i pokazuje simpatije za autoritarnu vladavinu i vladare. Neki smatraju da se vanjska politika Sjedinjenih Američkih Država prema regiji neće mijenjati jer ona nije zainteresirana za regiju koju je već odavno prepustila EU. Mi preferiramo oprezniji stav po kojemu nije svejedno da li su SAD nezainteresirane za regiju kada u Bijeloj kući sjedi predvidljiv predsjednik s koherentnom vanjskopolitičkom vizijom ili su nezainteresirane za regiju u uvjetima kada je na čelu administracije nepredvidljivi, kontradiktorni i narcisoidni populista.

Suštinski, Evropa, mišljena kao EU, zapravo je danas, usljed ruskog geopolitičkog povratka, anti-EU sentimenta među nekim članicama, britanskog referenduma i opadanja američke moći, u eri transformacije iz jedne predvidljive supranacionalne organizacije u nepredvidljivi aglomerat nacionalizirajućih država.

Pitanja na koja čekamo odgovore da bismo zaista mogli govoriti o geopolitičkim promjenama, a ne samo geopolitičkim izazovima, jesu da li će Evropa nastaviti kretanja udesno, što može rezultirati nastavkom urušavanja njezine meke moći i utjecaja koji proizlazi iz te vrste moći. To bi nadalje vodilo rastu euroskepticizma u državama koje se nalaze u procesu priključivanja Uniji i dodatnom jačanju nacionalističkih tendencija, te bi se u nekom pesimističnom scenariju EU kakvu znamo mogla metaforički i stvarno urušiti u prostoru koji je dosad ostao izvan nje, a to je najveći dio Zapadnog Balkana, vraćajući i EU i postjugoslavenski Balkan u zonu vrućeg konflikta. No nihilistički obrazac pripada geopolitici Tame, a optimistički geopolitici Mira. Ona se vraća Vildersovim porazom na izborima u Holandiji, padom smeđekošuljaških dionica AFD-a u Njemačkoj i eventualnim porazom Le Pen na francuskim predsjedničkim izborima. To je realistička trijada optimističke

evropske budućnosti koja Putina vraća u geopolitiku oko Moskve. Autori su mišljenja da je taj proces stidljivo ali sigurno započeo.

Literatura

Barnett, M. (2006). Building a Republican Peace: Stabilizing States after War. *International Security*, 30(4), 87-112. http://dx.doi.org/10.1162/isec.2006.30.4.87

Bosman, J. (2006). Secret Iraq Meeting Included Journalists. [online] Retrieved from: http://www.nytimes.com/2006/10/09/business/media/09zakaria.html?_r=0 [Accessed: 10 Jan 2017].

Brzezinski, Z. (2001). *Velika šahovska tabla*. Podgorica: CID.

Brzezinski, Z. (2004). *Američki izbor: globalna dominacija ili globalno vodstvo*. Zagreb/ Podgorica: Politička kultura/CID.

Campbell, K. i Andrews, B. (2013). *Explaining the US 'Pivot' to Asia*. London: Chatham House. pp.1-9.

Dalby, S. (2008). Imperialism, Domination, Culture: The Continued Relevance of Critical Geopolitics. *Geopolitics*, 13(3), 413-436. http://dx.doi.org/10.1080/14650040802203679

Dalby, S. & Toal, G. (1998). *Rethinking geopolitics*. New York: Routledge.

Defarges, P. M. (2006). *Geopolitički rječnik*. Zagreb: CPI.

Dimitrova, A. (2011). Obama's Foreign Policy: Between Pragmatic Realism and Smart Diplomacy?. [online] Retrieved from: http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/academy/Anna-Dimitrova-Obama%27s-Foreign-Policy-Between-Pragmatic-Realism-and-Smart-Diplomacy.pdf [Accessed: 13 Dec 2017]

Fukuyama, F. (1989). The End of History? The National Interest, (16), 3-18. Retrieved from http://www.jstor.org/stable/24027184

Fukuyama, F. (1992). *The end of history and the last man* (1st ed.). New York: Free Press.

Gerges, F. (2012). *Obama and the Middle East* (1st ed.). New York: Palgrave Macmillan.

Grygiel, J. (2015). The Geopolitics of Europe: Europe's Illusions and Delusions. Orbis, 59(4), 505-517. http://dx.doi.org/10.1016/j.orbis.2015.08.002

Guzzini, S. (1998). *Realism in international relations and international political economy* (1st ed.). London: Routledge.

Huntington, S. (1993). The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*, 72(3), 22. http://dx.doi.org/10.2307/20045621

Huntington, S. (1997). *The clash of civilizations and the remaking of world order* (1st ed.). New York: Simon & Schuster.

Huntington, S. P. (2000). *Sukob civilizacija*. Podgorica/Banja Luka: CID/Romanov.

John J. Mearsheimer, „Disorder Restored", u: Graham Allison and Gregory Treverton, eds. (1992). *Rethinking America's Security: Beyond Cold War to New World Order*. New York: Norton. pp. 213-237.

Kegley, C. (1993). The Neoidealist Moment in International Studies? Realist Myths and the New International Realities: ISA Presidential Address March 27, 1993 Acapulco, Mexico. International Studies Quarterly, 37(2), 131. http://dx.doi.org/10.2307/2600765

Klinke, I. (2012). Postmodern Geopolitics? The European Union Eyes Russia. *Europe-Asia Studies*, 64(5), 929-947. http://dx.doi.org/10.1080/09668136.2012.676237

Krell, G. (2004). *Weltbilder und Weltordnung*. Baden-Baden: Nomos.

Kuus, Merje. „Critical Geopolitics“. *The International Studies Encyclopedia*. Denemark, Robert A. Blackwell Publishing, 2010. Blackwell Reference Online. <http://www.isacompendium.com/subscriber/tocnode?id=g9781444336597_chunk_g97814443365975_ss1-28>

O'Tuathail, G., Dalby, S. & Routledge, P. (2007). *Uvod u geopolitiku*. Zagreb: Politička kultura.

Lewis, B. (1990). The Roots of Muslim Rage. [online] Retrieved from: http://www.theatlantic.com/magazine/archive/1990/09/the-roots-of-muslim-rage/304643/?single_page=true [Accessed: 12 Jan 2017].

Lewis, B. (2004). *Kriza islama*. Beograd: Čarobna Knjiga.

Mamadouh, V. (2003). 11 September and popular geopolitics: a study of websites run for and by Dutch Moroccans. *Geopolitics*, 8(3), 191-216. http://dx.doi.org/10.1080/14650040412331307762

Menzel, U. (2001). *Zwischen Idealismus und Realismus* (1st ed.). Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Sheehi, S. (2011). *Islamophobia* (1st ed.). Atlanta, GA: Clarity Press.

Smith, K. (2017). The European Union in an illiberal World. Current History, 116(788).

Waldman, P. (2004). A Historian's Take on Islam Steers U.S. in Terrorism Fight. [online] Retrieved from: http://online.wsj.com/news/articles/SB107576070484918411 [Accessed: 2 Dec 2017].

Wolkersdorfer, G., Reuber, P., & Struever, A. (2005). *Politische Geographien Europas – Annaeherungen an ein umstrittenes Konstrukt* (1st ed.). Muenster: LIT.

ANU BiH АНУ БиХ

GEOPOLITICAL CHANGES IN THE WORLD AT THE BEGINNING OF 21ST CENTURY: CRITICAL REFLECTIONS

Abstract

This paper offers a critical overview of most important geopolitical changes in the first one and half decade of the 21st Century. Authors start with the consequences of the 9/11, and continue with most relevant developments concerning growing power and influence of Russia, and its demand to change European security and geopolitical architecture. This demand has been executed through the annexation of Crimea. Other analysed development is the weakening of the EU through the Brexit. Authors also examine influence of these developments on the future of transatlantic relations and discuss dilemmas facing Bosnia and Herzegovina under conditions of such a fluid geopolitics.

Key words: geopolitics, Brexit, Russia, USA, Islam, transatlantic relations, EU, Southeastern Europe